

DOI 10.17234/SocEkol.31.2.2
UDK 37.015.3-053.6(497.581)

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 20. 01. 2021.
Prihvaćeno: 29. 03. 2022.

OBRAZOVNA ISKUSTVA I ASPIRACIJE MLADIH NA OTOKU – PRIMJER OTOKA UGLJANA

Ana Papić

Lanište 20, 10 020 Zagreb
e-mail: anci.papic@gmail.com

Sažetak

Otoci su geografski izolirana područja koja karakterizira nepovoljna demografska slika. Najčešće se govori o odlasku mladih radi potrebe za obrazovanje te radi demotivirajućeg ambijenta što dovodi do „izumiranja otoka“. Ovim se istraživanjem nastojalo saznati kako su mladi na otoku Ugljanu formirali svoje obrazovne aspiracije i odluke usmjerene na visoko obrazovanje. Provedeno je kvalitativno istraživanje odnosno intervju, a uzorak se sastojao od 21 sugovornika (18-24 godine) koji su se odlučili ili planiraju visoko obrazovanje. Istraživanje je pokazalo da na formiranje obrazovnih aspiracija djeluju različiti aspekti – život na otoku, dosadašnje obrazovno iskustvo, utjecaj okoline, percepcija obrazovanja i otoka. Iako mladi uglavnom navode kako su samostalno donijeli odluke u vezi svog školovanja ipak je vidljivo kako su se te obrazovne aspiracije i odluke formirale duže vrijeme i pod utjecajem značajnih drugih. Također zaključuju kako otok Ugljan nije poticajan za mlade, obrazovane ljude zbog slabih životnih mogućnosti.

Ključne riječi: mladi, obrazovne aspiracije, obrazovna iskustva, otoci, otok Ugljan

1. UVOD

Otoci su geografski izolirana područja koja se percipiraju na različite načine. Jedan je od njih percepcija otoka kao idiličnog mjesta za odmor, a istovremeno se često percipira i kao periferijsko područje bez temeljnih uvjeta za svakodnevni život. Izoliranost otoka tumači se u odnosu na udaljenost od kopna i kvalitetu prometne povezanosti, stoga otočna pozicija određuje značajke pojedinog otoka. Razliku centra i periferije, Banovac (2004) objašnjava kroz njihov nejednak razvoj koji proizlazi iz nejednakih ekonomskih, političkih i kulturnih odnosa te navodi da se periferija uglavnom opisuje kao tradicionalan prostor suprotstavljen procesu modernizacije. Otoke se promatra i kroz negativnu demografsku sliku koju karakterizira depopulacija, odlazak, ionako malobrojnog, radno aktivnog stanovništva te odlazak mladog stanovništva (Leburčić, i sur., 2014). Središnji je problem otočkog života, upravo onaj sociodemografske vrste, odlazak mladog stanovništva te brojčana dominacija starog. Nepovoljna demografska slika onemogućuje rast i razvoj otoka kao i njegovu revitalizaciju. Prema podacima iz Popisa 2011. (DZS, 2011) mladog stanovništva do 19 godina na otoku Ugljanu je bilo 904, dok je stanovništva iznad 60 godina bilo 2315, odnosno iznad 65 godina bilo ih je 1693. Također, općine

Kali i Preko imale su negativnu stopu rasta 2011. u odnosu na 2001. dok je jedino općina Kukljica imala pozitivnu stopu rasta. Prema Nejašmiću (2013), otok Ugljan pripada tipu izrazito duboke starosti što jasno pokazuje demografsku sliku otoka Ugljana. Navedeni procesi imaju negativne implikacije koje rezultiraju tzv. „izumiranjem“ otoka. Jedan je od načina ostvarivanja pozitivne promjene na otocima pronatalitetna politika, no važnu ulogu ima i obrazovni sustav.

Čimbenici unutar školskog sustava poput radnika škole i školske klime utječu na donošenje odluka o daljnjim obrazovnim orijentacijama učenika. Na obrazovne aspiracije mladih djeluju različiti čimbenici, oni iz uže okoline poput obitelji i vršnjaka, ali i šire okoline (Jokić, i sur., 2019). Obrazovanje je na otoku specifično zbog primoranoosti napuštanja otoka radi nastavka školovanja. Navedena situacija može biti poticajna za nastavak obrazovanja, no postojeći tradicionalni oblici zaposlenja mogu negativno utjecati na obrazovne aspiracije mladih te dovesti do odbacivanja vlastitih obrazovnih aspiracija. Važnost obrazovanja za revitalizaciju otoka se uočava i u segmentu donošenja odluke o ostanku ili odlasku s otoka, točnije, postignuta obrazovna razina može utjecati na odluku o povratku ili trajnom odlasku s otoka. Tijekom razdoblja mladosti, pojedinci se susreću s različitim pitanjima i dilemama no mladi na otocima se susreću sa specifičnim pitanjem egzistencije. Činjenica je da na otocima prevladava tercijarni gospodarski sektor i to isključivo u ljetnim mjesecima, što dovodi u pitanje egzistenciju tijekom ostatka godine. Također, život na otoku karakteriziraju različite teškoće s kojima se susreću mladi pa se postavlja pitanje na koji način takvi uvjeti djeluju na formiranje obrazovnih aspiracija (Babić i Lajić, 2004). S obzirom na nepovoljne uvjete koji su obilježje otoka, važno je saznati percipiraju li mladi na otoku Ugljanu obrazovanje kao mogućnost koja će ih potaknuti na odlazak s otoka ili kao mogućnost koja će pružiti bolje životne uvjete na otoku.

Otočko stanovništvo fenomen je nastao pod utjecajem različitih procesa koji uključuju miješanje različitih nacija, kultura, jezika, običaja i njihove interakcije koje su u konačnici oblikovale vrlo specifičan otočki život (Leburić, i sur., 2014) koji je zbog toga zanimljiv te nepresušan izvor poticaja za istraživanja. Iako se zbog različitih demografskih i društvenih procesa, povećala zainteresiranost za otoke, još uvijek ne postoji dovoljan broj istraživanja o toj temi. Navedena situacija djelovala je poticajno i motivirajuće za pisanje ovog rada kojim se nastoji istražiti problematika obrazovnih iskustava i aspiracija mladih otočana. Točnije, nastoji se dobiti uvid u sam proces formiranja obrazovnih aspiracija i donošenja obrazovnih odluka mladih na otoku Ugljanu koji su se odlučili za visoko obrazovanje.

2. TEORIJSKI OKVIR

2.1. *O otoku Ugljanu*

Otok Ugljan pripada unutrašnjem nizu zadarskih otoka te se nalazi između zadarskog priobalja i otoka Iža od kojih ga dijeli Zadarski tj. Srednji kanal (Faričić i Magaš, 2000). Ugljan obuhvaća sedam naselja (Preko, Ugljan, Lukoran, Sutomišćica, Poljana, Kali i

Kukljica) te otočić Ošljak kao osmo naselje. Sva su naselja uglavnom ruralnog izgleda dok glavno naselje, Preko, te donekle Kali, ima oblik tradicionalnog otočnog dalmatinskog naselja urbanih obilježja (Babić i Lajić, 2004). S obzirom na administrativni ustroj, sastoji se od triju općina, Kukljica, Kali i Preko. Općini Preko pripadaju svi osim Kukljice i Kali te joj još pripadaju i naselja Rivanj i Sestrunj koja se nalaze na istoimenim otocima, a svi su u sklopu Zadarske županije (Faričić i Magaš, 2000). Prema Marinkoviću (2018), Preko, Kali i Sutomišćica imaju relativno slab centralitet s obzirom na blizinu grada Zadra odnosno na tim područjima izostaju neki aspekti opremljenosti.

Jedan od najvažnijih analitičkih pokazatelja, dobne strukture prosječna je dob populacije te je ona na zadarskim otocima puno veća u odnosu na prosječnu dob ukupnog hrvatskog otočnog stanovništva (Babić i Lajić, 2004). Nejašmić (2013) u svom radu navodi tipove starosti: tip 1 odnosi se na one koji su na pragu starenja, tip 2 je starenje, tip 3 starost, tip 4 duboka starost, tip 5 vrlo duboka starost, tip 6 izrazito duboka starost te tip 7 krajnje duboka starost. Ukupna otočna populacija pripada tipu 5 odnosno vrlo je duboke starosti, dok otok Ugljan spada u tip 6 odnosno u izrazito duboku starost. Najveći broj hrvatskih otoka spada u tip vrlo duboke starosti. Prema Popisu iz 2011. (DZS, 2011), broj stanovništva na otoku Ugljanu iznosi 6.157 dok je mladih do 19 godina 904. Prosječna starost za muškarce u Republici Hrvatskoj iznosi 39,9 godina, dok za žene 43,4 godine. U općini Kali prosječna starost muškaraca je 43,2 godine, a žena 44,7 godina. Nadalje, u općini Preko prosječna starost muškaraca iznosi 49,4 godine, a za žene 51,5 godina dok u općini Kukljica prosječna starost muškaraca iznosi 48,3 godine, a žena 51,1 godinu (DZS, 2011). S obzirom na navedeno, vidljivo je da na otoku Ugljanu prevladava staro stanovništvo. Kad se uspoređuje spolna struktura zadarskih otoka sa spolnom strukturom drugih otoka može se vidjeti kako se međusobno razlikuju. Na zadarskim otocima prevladava muško stanovništvo, a razlog tome je blizina obali, odnosno atraktivnom i ne tako udaljenom gradu Zadru, koja je omogućila jednaku mogućnost migracije i muškaraca i žena (Babić i Lajić, 2004).

2.2. Mladi i obrazovne aspiracije

Razdoblje mladosti specifično je razdoblje zbog procesa formiranja identiteta te prelaska individue iz razdoblja djetinjstva u razdoblje odrasle dobi (Mandrić, 2009). Ilišin (2008) razlikuje četiri socioprofesionalne skupine u skupini mladih – učenike srednje škole, studente, zaposlene mlade i nezaposlene mlade. Razdoblje mladosti podrazumijeva i početak donošenja vlastitih odluka te preuzimanje odgovornosti, no sam proces donošenja odluka i sazrijevanja intenzivniji je na otocima zbog prostorne izoliranosti (Leburić i sur., 2014). Proces socijalizacije ključan je proces i prisutan je tijekom cijelog čovjekovog života, ali je u razdoblju adolescencije najintenzivniji. U procesu socijalizacije prisutni su brojni čimbenici koji utječu na mlade, a to su: obitelj, škola, grupa vršnjaka te mediji. Obitelj je važan faktor za svaku individuu, osobito za djecu za koju je, zbog njihove dobi, utjecaj obitelji i roditelja najveći. Osim izravnog utjecaja obitelji na individuu, i socio-ekonomski status obitelji djeluje na pojedinca i njegovo identificiranje u društvu. Drugi je čimbenik, uglavnom i najutjecajniji, grupa vršnjaka koja

omogućuje osjećaj pripadnosti i afirmacije, a omogućuje i informiranje i upoznavanje različitih supkultura. Mediji također predstavljaju čimbenik socijalizacije koji često ima negativan utjecaj na mlade zbog idealiziranja određene značajke pojedinca (izgled, status, uspjeh) te prikazuje nerealne slike osobe (Leburić, i sur., 2014).

Jedan je od najvažnijih segmenata u razdoblju mladosti obrazovanje i obrazovne aspiracije. Škola je bitan čimbenik socijalizacije zbog pripreme mladih za tržište rada, ali osim obrazovne funkcije, prisutna je i odgojna funkcija kojom se nastoje razviti pozitivne osobine pojedinca. Obrazovne aspiracije predstavljaju „ambicije i ciljeve koje učenici i roditelji imaju prema sadašnjim i budućim obrazovnim iskustvima i ishodima. Obrazovne su aspiracije često povezane s obrazovnim postignućem, ali mogu biti u vezi i s učeničkim kognitivnim i konativnim razvojem te ostalim obrazovnim i osobnim elementima. Obrazovne aspiracije učenika i roditelja izrazito su raznolike i stalno promjenjive u interakciji s okolinom“ (Jokić i sur., 2019:11). Također, obrazovne aspiracije mijenjaju se s obzirom na životna razdoblja individue pa su one tako često kvalitativno različite u različitim razdobljima (Jokić i sur., 2019). Vizek Vidović i suradnice (2016) navode da se formiranje obrazovnih aspiracija javlja kroz tri specifične faze. Prva je faza maštanja koja je prisutna u predškolskoj dobi te uglavnom nije realistična zbog neusklađivanja s vlastitim sposobnostima i mogućnostima. Ulaskom u pubertet, ova faza završava te započinje druga faza, faza istraživanja. Faza istraživanja traje ovisno o daljnjem školovanju odnosno traje do završetka srednjoškolskog obrazovanja, ako se ne nastavi daljnje školovanje. U ovoj se fazi preispituju osobni interesi, sposobnosti i vrijednosti te se usklađuju sa zahtjevima tržišta rada. S obzirom na to da se i dalje radi o širem području interesa, ovdje je ključna uloga škole koja treba poticati na razvoj različitih vještina te omogućiti upoznavanje vlastitih osobina i sposobnosti. Također, nužno je da se mlade upozna i s različitim zahtjevima poslova i zanimanja što će znatno olakšati formiranje obrazovanih aspiracija. Posljednja je faza realistično razdoblje te podrazumijeva planiranje primjerenog školovanja, analizu zahtjeva tržišta rada te usklađivanje s vlastitim odabirom, a započinje upisom srednje strukovne škole ili fakulteta (Vizek Vidović i sur., 2016).

Istraživanja o obrazovnim aspiracijama gotovo stalno uključuju procjenu ili želju pojedinca o periodu koji želi provesti u obrazovnom sustavu. S obzirom na to, visoke obrazovne aspiracije predstavljaju želju za visokim obrazovanjem, no to nije uvijek slučaj. Pojedinci često različito percipiraju obrazovanje i koliko je povezano sa životnim ciljevima. S obzirom na obrazovni sustav u Hrvatskoj, individua može imati vrlo visoke obrazovne aspiracije za svoje strukovno zanimanje i ne moraju uključivati visoko obrazovanje (Jokić i sur., 2019).

Na obrazovne aspiracije ne utječe samo pojedinac, već i njegova obrazovna iskustva, interakcija s roditeljima, vršnjacima, užom i širom zajednicom, ekonomska situacija te različiti socioekonomski i medijski čimbenici. Ove se postavke temelje na Bronfenbrennerovoj teoriji ljudskog razvoja, odnosno ekološkoj paradigmi i ekološkim modelima. Pod Bronfenbrennerovom teorijom podrazumijevamo nekoliko dijelova ekološkog sustava koji su međusobno povezani, a oni su: egzosustav (npr. lokalna zajednica), makrosustav (različita uvjerenja i vrijednosti) te kronosustav (promjene koje se događaju tijekom određenog vre-

mena) (Bronfenbrenner, 1979). U središtu se ove teorije nalazi individua, u ovom slučaju, obrazovne aspiracije mladih koje okružuju različite strukture individualnih karakteristika učenika, ali i iz šire okoline, kao što je školsko okruženje.

Uzevši u obzir obrazovne aspiracije mladih, Jokić i suradnici (2019) navode četiri razine koje na njih utječu, a to su razina učenika, razina roditelja, razina razrednog odjela (vršnjaka), razina škole. Pod Prvom razinom individue podrazumijevamo osnovne karakteristike kao što su dob, spol i školsko postignuće, ali i očekivanja i uvjerenja o sebi kao i percepcija podrške značajnih drugih. Druga razina odnosno razina roditelja uključuje određene socioekonomske karakteristike poput obrazovnog i radnog statusa, zaposlenja, prihoda te socijalnog porijekla. Osim toga, odnosi se i na roditeljska uvjerenja, ciljeve i vrijednosti te njihovu percepciju o obrazovanju (Jokić i sur., 2019). Razina roditelja može se povezati i s Bourdieuovom teorijom o obrazovanju. Bourdieu obrazovanje proučava u uskoj vezi s kulturnim kapitalom odnosno habitusom te navodi da obrazovne aspiracije djece ovise o habitusu njihovih roditelja odnosno različiti kulturni kapitali formiraju različite obrazovne aspiracije. Osim toga, smatrao je da je obrazovna hijerarhija povezana s društvenom hijerarhijom te da obrazovni sustav podilazi djeci iz viših društvenih slojeva za razliku od onih iz nižih društvenih slojeva zbog čega su otpočetak u nepovoljnom položaju s obzirom na obrazovni aspekt (Bourdieu, 2013). Razina razrednog odjela (vršnjaka) treća je razina te podrazumijeva veličinu i sastav razreda s obzirom na određene karakteristike poput sposobnosti, postignuća te socijalnog porijekla. Ova razina uključuje i norme ponašanja, pritisak vršnjaka, kolektivnu ciljnu orijentaciju te socijalnu usporedbu (Jokić i sur., 2019). Na otocima situacija može biti otežana zbog nedovoljnog broja djece u otočkim školama što može rezultirati nemogućnošću usporedbe (Babić i Lajić, 2001). Razina škole četvrta je razina te ujedno i posljednja za koju Jokić i suradnici (2019) navode da predstavlja odrednice obrazovnih aspiracija učenika. Odnosi se na očekivanja nastavnika, percepciju kvalitete suradnje s roditeljima, školsku klimu i kulturu škole, obrazovno i profesionalno usmjeravanje i slično (Jokić i sur., 2019).

Na razinu obrazovanja i obrazovne aspiracije utječe i rezidencijalni status. Prema popisu stanovništva (DZS, 2011) i istraživanju Hodžića (2006) veći je broj visokoobrazovanih koji stanuju u urbanim područjima nego ruralnim iako Šuljok (2006) navodi kako se broj visokoobrazovanih u ruralnim područjima povećava. Unatoč tome više od 55% mladih znanstvenika iz većih je hrvatskih gradova (Šuljok, 2006). Navedeno potvrđuje i Ilišin (2008) te navodi kako se studenti za razliku od ostalih mladih razlikuju u socijalnom statusu. Prema provedenim istraživanjima, studenti imaju prosječno viši socijalni status. Dakle, rođeni su i odrasli u urbanim sredinama, dolaze iz obitelji koje su obrazovnije te u boljem ekonomskom položaju (Ilišin, 2008).

2.3. Život na otoku

Društveni aspekt otočkog života karakteriziraju specifične tradicionalne ruralne zajednice – mala otočna društva te koncepti otočnost i inzularnost. Male otočne zajednice specifične su zbog svoje veličine, veće razine međusobne solidarnosti te „čvrstih“ međusobnih odnosa (Babić i sur., 2004). Zbog navedenih obilježja, ovakve su zajednice vrlo

osjetljive na unutarnje promjene (Podgorelec i Bara, 2014) te na relativne i apsolutne promjene kretanja stanovništva (Lajić i Nejašmić, 1994). S obzirom na isti geografski, povijesni i gospodarski kontekst, može se govoriti o sličnosti života otočnih zajednica. Upravo ta jednakost u geografskom, povijesnom i gospodarskom smislu naziva se otočnost (Podgorelec i Bara, 2014). Otočnost i inzularnost rezultat su posebnih uvjeta s kojima se susreću stanovnici otoka, a podrazumijeva prostornu udaljenost, prometne poteškoće, ograničenu komunikaciju i slično (Bezinović i Petak, 2001). Iako postoji sličnost, svakodnevni procesi i promjene izraženiji su na otocima s manje brojnom populacijom kao i udaljenijim otocima nego što je to slučaj s bližim otocima ili onima s brojnom populacijom. Također, bliži otoci i populacijski brojniji otoci uglavnom imaju bolju ponudu sadržaja i za svakodnevne aktivnosti i za aktivnosti slobodnog vremena. Ukratko, otoci manje brojne populacije te udaljeni otoci osjetljiviji su na promjene te su tako u nepovoljnijem položaju od otoka brojne populacije te onih bližih kopnu (Babić i Lajić, 2004).

Otoke također karakterizira i autonomna ekonomija koja se temelji na osobnim produktima te je vidljiv poseban odnos između prirode i društva. Kroz povijest su se događali različiti nepovoljni demografski procesi kao i promjene tradicionalnih oblika ponašanja što je rezultiralo smanjenjem postojeće solidarnosti te tako utjecalo na karakteristike otoka (Bezinović i Petak, 2001). Upravo su ti specifični uvjeti, kao što su djelovanje prirode, klime te povijesnog i prirodnog konteksta, oblikovali specifičan način života te specifičan mentalitet (Smoljanović i sur., 2008). Ukratko, „...otočnost čini sadržaj i model socijalizacije“ (Bezinović i Petak, 2001:214).

2.3.1. Migracije

Život na otoku je oduvijek podrazumijevao različite vrste prostorne mobilnosti stanovništva. Zbog različitog povijesnog konteksta, otočke migracije bile su promjenjivih karakteristika te su se odražavale na demografsku sliku otoka. Jedne od prvih migracija s otoka bile su prekomorske i selektivnog karaktera jer su migrirali samo muškarci. Nakon prekomorskih migracija, uslijedile su migracije povezane s industrijalizacijom te je tada jednak broj muškaraca i žena migrirao. Osim industrijalizacije, ove su migracije bile povezane i s mogućnošću obrazovanja što je rezultiralo boljim položajem na tržištu rada te boljim socioekonomskim statusom (Podgorelec i Bara, 2014).

Migracije se općenito odvijaju pod utjecajem privlačnih i potisnih čimbenika koji su osobito izraženi u slučaju otočkih migracija. Strukturni čimbenici poput gospodarstva i gospodarske tradicije često su odlučujući za otočane koji namjeravaju ostati na otoku dok je kulturološko ozračje (tradicija iseljavanja, pritisak) odlučujuće za otočane koji namjeravaju migrirati s otoka (Babić i Lajić, 2004). U današnje vrijeme, u ruralnim područjima osobito mlade individue gravitiraju prema urbanim područjima jer ruralna područja uz prednosti, donose i nedostatke kao što su ograničenja u zadovoljavanju vlastitih potreba (Lajić i sur., 2001a). S druge strane, prema Božiću (2001) hrvatska obala i otoci potencijalno su poželjni za doseljavanje umirovljenika dok Bara (2013) naglašava vraćanje umirovljenika povratnika.

2.3.2. Demografske promjene na otocima

Obitelj je društveni sustav koji se mijenja različitim procesima tijekom života. Ti se procesi uglavnom odnose na rast, razvoj, odlazak članova, promjene u okolini te zahtjeve kulture (Perlmutter i Hall, 1992). S obzirom na to da je obitelj sustav, promjene koje se odnose direktno na jednog člana obitelji, zapravo se odnose i na druge članove obitelji. Jedna je od najvažnijih promjena u otočkim obiteljima upravo migracija (Babić i sur., 2004). Migracija uglavnom podrazumijeva migriranje djece zbog ekonomskih čimbenika i većinom je potiče sama obitelj. Obitelji koje žive na otoku navode mnoge nedostatke s kojima se djeca susreću tijekom školovanja i odrastanja što rezultira razmišljanjem o odlasku s otoka (Lajić i sur., 2001b).

Činjenično je stanje da na otocima brojčano dominira staro stanovništvo te njihovim umiranjem umiru i otoci. Depopulacija je na otocima prouzrokovala mnoge negativne promjene te tako pridonijela promijeni svih demografskih struktura. Depopulacijom se smanjio broj stanovnika te povećao broj starog stanovništva. Demografskim je procesima došlo i do promjene obiteljskih struktura što je rezultiralo sve većim brojem samočkih kućanstava te time i povećanjem intenziteta osjećaja usamljenosti. Usamljenost se javlja iz objektivnih razloga poput gubitka partnera, migracije djece, gubitka radne funkcije te subjektivnih razloga kao što je percepcija usamljenosti, nedostatak interakcije s drugima. S obzirom da su na otocima prisutne male privržene društvene zajednice, socijalna integracija i međusobna povezanost uvelike olakšavaju razdoblje starosti i umanjuje osjećaj usamljenosti (Lajić sur., 2001b).

Depopulacija na otocima djeluje i na kulturni aspekt života na otoku te se smanjuje broj nositelja otočnog identiteta čime se osiromašuje kultura otoka (Lajić, 2000). Kulturni aspekt važan je za identitet zajednice čineći je jedinstvenom te za potpuno ostvarenje individue. Mlade osobe ključni su akteri održavanja biološke vitalnosti, ekonomske održivosti te kulturnog identiteta, a osobito su ključni za održavanje nematerijalne kulturne baštine. Njihovim odlaskom, nestaje i kulturna baština otoka (Faričić i sur., 2013). S obzirom na negativnu demografsku sliku, za njezino je poboljšanje potreban senzibilan i selektivan pristup kojima se poštuju posebnosti otočnih skupina i otoka (Nejašmić, 2013).

2.3.3. Mladi u ruralnim područjima

Globalni procesi poput modernizacije i industrijalizacije djelovali su i izmijenili glavne značajke života u ruralnom području. Promjene su rezultirale deagrarizacijom, ali i smanjenjem važnosti ljudskog faktora u proizvodnji te je čovjek u proizvodnji zamijenjen strojevima. Proizvodnja se centrirala u gradove što je rezultiralo migracijom stanovništva u grad. Takva situacija djelovala je nepovoljno na ruralna područja jer je došlo do snažne depopulacije, a samim time i do ruralnog egzodusa. Nepovoljna situacija u ruralnim područjima rezultira odlaskom mladih te u konačnici izumiranjem otoka zbog smanjenja broja reproduktivno sposobnog stanovništva (Župančić, 2000). Mrđen i Marić (2018) područja s izuzetnim depopulacijskim procesima nazivaju „demografski depresivnim naseljima“ dok Lajić (2000) naglašava nastajanje „depopulacijskog krajolika“

koji karakteriziraju napuštena otočna naselja te zapuštene obradive površine. Takvo stanje često rezultira stvaranjem apartmanskih naselja bez identiteta (Faričić i sur., 2013). Napuštanje ruralnih područja fenomen je prisutan u većini država te se već duže vrijeme proučava kao problem koji ostavlja posljedice na ruralna i urbana područja. Važno je naglasiti da napuštanje ruralnog područja osobito postaje trend kod mladih (Žutinić i sur., 2010). Odluka o odlasku s ruralnog područja izazvana je različitim socioekonomskim, kulturnim i psihološkim čimbenicima, ali i životnim aspiracijama (Jamieson i Groves, 2008). Žutinić i suradnici (2010), analizirajući različita svjetska istraživanja, navode da su ekonomski čimbenici najdominantniji u odluci odlaska s ruralnog područja te navode da su to slaba mogućnost zaposlenja, nedovoljne plaće radnika, neusklađenost obrazovnog sustava i ponude poslova u ruralnim područjima. Na odluku o odlasku utječe i pripadnost i privrženost lokalnoj zajednici i obitelji te zadovoljstvo kvalitetom života (Žutinić i sur., 2010).

Babić i Lajić (2001) navode da su glavni privlačni čimbenici za ostanak u ruralnom području odnosno otoku ekološko-estetski čimbenici te privrženost obitelji i prijateljima dok su glavni potisni čimbenici odlazak mladih, geografska izoliranost te slaba ponuda zabavnih i kulturnih sadržaja. Navedeno je potvrdilo i istraživanje o zadarskim otocima gdje se navodi da je glavni motiv dnevnih migracija mladih sa zadarskih otoka nedostatak zabavnih i kulturnih sadržaja na otoku (Babić i sur., 2004). No, Cifrić i suradnice (2013; prema Buzov, 2013) navode da se sve više smanjuje osjećaj pripadnosti mjestu življenja kao i obitelji što zasigurno ima utjecaj na odluku o odlasku s otoka ili vraćanje na njega.

S obzirom na to da urbana područja pružaju bolje životne uvjete, mladi se odlučuju upravo za njih. Hodžić (2006) potvrđuje navedeno te navodi da su primarni razlog preseljenja bolji životni uvjeti te navodi i da je veći postotak visokoobrazovanih koji napuštaju ruralna područja. Također i Berc i suradnice (2020) navode da su ruralna područja nedovoljno opremljena socijalnim uslugama što nepovoljno djeluje na svakodnevni život stanovništva. Općenita je karakteristika ruralnih područja veći rizik pojave siromaštva, nepovoljno demografsko stanje, niže razine obrazovanja te manja mogućnost zaposlenja (Berc i sur., 2020).

S obzirom na tradiciju putovanja, mladi se u djetinjstvu počinju susretati s dilemama odlaska ili ostanaka na otoku. Nemogućnost zadovoljenja primarnih i sekundarnih potreba, dovodi do potrebe odlaska s otoka. Također, utjecaj vršnjaka i ostalih mladih koji odlaze bitan je za donošenje odluka te je ponekad odlučujući faktor. Privlačni i potisni čimbenici su upravo ti koji određuju koja će se odluka donijeti (Babić i Lajić, 2001) no u konačnici percepcija kvalitete životnih uvjeta samih stanovnika odlučuje o odlasku ili odlasku iz ruralnog područja (Žutinić i sur., 2010).

2.3.4. *Budućnost otoka*

Za očuvanje i revitalizaciju otoka, potrebno je naglasak staviti na budućnost otoka. Turizam je jedna od vodećih gospodarskih aktivnosti na području jadranske obale, stoga je potrebno kritički razmisliti o prednostima i nedostacima postojećeg turizma. Jedan od

problema masovni je i neplanski turizam na otocima koji iscrpljuje prirodne resurse dok je pronalaženje rješenja svedeno na pojedinca bez podrške države. Za razvoj turističke djelatnosti potrebno je uzeti u obzir tzv. nosivost mjesta odnosno kapacitete kojima raspolaže te tome prilagoditi turizam. Na taj se način mogu izbjeći neželjene posljedice te se može formirati turizam u skladu s načelima održivosti i gospodarskim karakteristikama određenog prostora (Zlatar Gamberožić i Gotovac, 2021). „Hrvatski su otoci prostorno i tradicionalno idealni za razvoj održivog turizma s obzirom na prirodnu i kulturno-povijesnu baštinu i na kapacitet nosivosti, odnosno ne mogu „podnijeti“, barem ne dugoročno, masovnost i nepoštivanje prostornog okvira koji imaju“ (Vlahov i Gaćina, 2016:97). Zato je potrebno da otoci ostanu dosljedni svojim dosadašnjim obilježjima te time i autentični.

Cilj je turističkog razvoja otoka unapređenje kvalitete života te demografskog stanja, ali i održavanje ravnoteže elemenata održivosti, a to su: ekološki, ekonomski te sociokulturni. Naglasak treba biti na jačanju i educiranju lokalne zajednice (Tonković i Zlatar, 2014) te integraciji različitih oblika turizma kako bi stanje na otocima odražavalo potrebe njegova stanovništva (Nakićen i Čuka, 2016). Za održivi turizam potrebno je da ona mjesta na otocima u kojima turizam nije glavna djelatnost, sačuvaju primarni izgleda te da održivi turizam osigurava očuvanje tih prostora (Zlatar Gamberožić i Tonković, 2015).

Jedan je od primjera unapređenja turizma razvijanje otočnih proizvoda koje motivira stanovništvo za poboljšanje životnih uvjeta što rezultira učvršćivanjem tradicije, pozitivnim demografskim posljedicama te revitalizacijom otoka. Razvijanje otočnih proizvoda omogućuje samozapošljavanje te ostanak stanovništva na otoku, ali i promociju otoka. Kupci otočnog proizvoda žele proizvod koji vrijedi te je izrazito kvalitetan, a otočni proizvodi jesu takvi jer su jedinstveni te su simbol izvrsnosti i tradicije (Vlahov i Gaćina, 2016).

Važnu karakteristiku hrvatskih otoka objašnjavaju i Miletić i suradnici (2018), a to je sekundarno stanovanje koje se odnosi na posjedovanje stambenog za povremenu uporabu. Analizom otoka utvrdilo se da postoji iznadprosječan broj objekata za sekundarno stanovanje (Miletić, 2011). Iako navedeno donosi profit, često ima i negativne implikacije za otoke zbog transformacije izgleda otoka čime se gubi njegova elementarna slika. No iz istraživanja koje je proveo Miletić (2013) izvodi se zaključak kako su i povremeni stanovnici otoka zainteresirani za razvoj otoka što je svakako bitno za njegovo očuvanje. S obzirom na to da su manji otoci osjetljiviji na demografske promjene, dosadašnja istraživanja upućuju na promjenu iz trajno naseljenog u povremeno naseljeni prostor (Faričić i sur.,2010) te se pretpostavlja da će manje otoke sve više karakterizirati sekundarno stanovanje. Unatoč tome, istraživanje Marinović Golubić (2017) ukazalo je na činjenicu da se sve više doseljava stanovništvo koje trajno planira ostati na otoku. To je u većem broju strano stanovništvo koje nastoji promijeniti stil života te umirovljenici. Doseljenici su u istraživanju podijeljeni u tri skupine: povratnici umirovljenici i visokoobrazovani koji doseljavaju s djecom te se bave različitim inicijativama za poboljšanje uvjeta otočkog života, zatim, bračne migrantice koje su doselile zbog supruga otočanina a treća je skupina ona doseljavanje koje nije u vezi sa srodstvom Istraživanje društvenih procesa na manjim hrvatskim otocima kategoriziralo doseljenike u nekoliko skupina:

povratnici, dnevni i tjedni migranti koji dio godine žive na otocima te bračni i radni migranti (Podgorelec i Klempić Bogadi, 2013). Sve navedene preporuke mogu doprinijeti bolje demografskom stanju na otocima.

Ako sve navedeno stavimo u kontekst otoka, cilj je ovog istraživanja istražiti obrazovna iskustva i aspiracije mladih i to na otoku Ugljanu te vidjeti na koji su način te aspiracije formirane. Postojeća istraživanja o otocima nisu fokusirana na obrazovna iskustva i aspiracije mladih, a navedena je tema izrazito važna jer se na otocima događaju mnoge neželjene promjene koje utječu na izumiranje otoka. Provedenim će se istraživanjem dobiti uvid u postojeće stanje te se temeljem njih mogu razviti smjernice za poboljšanje stanja na otoku Ugljanu, kao i na drugim hrvatskim otocima.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

S obzirom na specifičnost otočkog života, ovim se istraživanjem nastojalo polustrukturiranim intervjuima dobiti uvid u obrazovna iskustva i aspiracije mladih na otoku Ugljanu. Cilj je saznati i razumjeti obrazovna iskustva i proces formiranja aspiracije mladih na otoku Ugljanu koji su se odlučili na visoko obrazovanje te istražiti koji čimbenici imaju ulogu u formiranju obrazovnih iskustava i aspiracija kod mladih. Također, nastoji se demografska analiza dovesti u vezu s empirijskim dijelom koji ukazuje na to kako mlada individua percipira školovanje u postojećem sociodemografskom kontekstu. Nastoji se i saznati kako su se obrazovne aspiracije mladih otocana formirale kroz život što je u konačnici dovelo do odluke za visokim obrazovanjem. Svrha je ovog istraživanja afirmirati otoke kao važnu temu sociološkog istraživanja te potaknuti daljnja istraživanja i iznaći empirijski utemeljene zaključke u pogledu obrazovanja mladih na otoku Ugljanu. Provedbu istraživanja odobrilo je Povjerenstvo Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja 9. travnja 2020.

Uzorak je obuhvatio ukupno 21 sugovornika, odnosno, 14 sugovornica i 7 sugovornika, u rasponu od 18 godina do 24 godine od kojih se 18 već odlučilo na studiranje te 3 koji planiraju visoko obrazovanje. S obzirom na postojeća istraživanja prema kojima se navodi da se mladi s ruralnog područja u manjoj mjeri odlučuju na visoko obrazovanje, nastojalo se dobiti uvid koji su čimbenici kod mladih s otoka Ugljana utjecali na odluku za studiranje. Kako bi se došlo do uzroka, koristila se metoda snježne grude. Sugovornici su najprije kontaktirani putem društvene mreže Facebook ili WhatsApp na koje im je poslana obavijest o istraživanju te suglasnost za sudjelovanje te su na taj način bili upoznati s prirodom istraživanja. Svoju suglasnost dali su pisanim putem na onaj komunikacijski kanal na koji su dobili obavijest. Osim toga, suglasnost je potvrđena i usmenim putem prije započinjanja samog intervjua. S obzirom na novonastalu javnozdravstvenu situaciju u Hrvatskoj, intervjue nije bilo moguće provesti uživo nego su se, uz dopuštenje sugovornika, proveli, telefonskim putem. Početna zamisao bila je provesti intervjue putem Skype-a no sugovornici su zbog neugodnosti nastojali izbjeći korištenje kamere te su se odlučili na telefonski poziv. Navedeno je zasigurno nedostatak zbog izostanka direktne verbalne i neverbalne komunikacije kao i povezanosti istraži-

vačice i sugovornika. Intervjui su provedeni u razdoblju od 16. travnja do 26. travnja 2020. te su bili u trajanju od 17 minuta do 1 sat i 11 minuta. Intervjue, tijekom kojega su pisane bilješke, vodila je autorica ovog istraživačkog rada.

Protokol intervjuja samostalno je konstruiran te se podijelio u pet tematskih cjelina. Prva je tema obuhvatila iskustvo svakodnevnog života na otoku, prednosti i nedostatke života na otoku, opremljenost otoka i zadovoljstvo njime, percepciju društvenih odnosa i sigurnosti te pripadnosti na otoku. Ispitivao se i aspekt prijevoza odnosno zadovoljstvo njime, razlozi zbog kojih putuju na kopno te obiteljska tradicija putovanja. Pitanja su obuhvatila i slobodno vrijeme sugovornika te kako otok zadovoljava potrebe za njima. Druga tema obuhvatila je obrazovno iskustvo sugovornika odnosno percepciju razlika između učenika s otoka i učenika s kopna, probleme s kojima se susreću kao učenici – putnici, utjecaj putovanja na odnos prema školi, prosječno vrijeme provedeno u putovanju te atmosferu u osnovnoj i srednjoj školi s obzirom na želje za daljnje školovanje. Treća se tema odnosila na obrazovne aspiracije odnosno kako su se sugovornici odlučili za određenu razinu školovanja, viđenje sebe u budućnosti s obzirom na posao i mjesto stanovanja te djelovanje obrazovnih želje i iskustva na želju o ostanku ili odlasku s otoka. Četvrta je tema obuhvatila djelovanje okoline na formiranje obrazovnih aspiracija, točnije kakva je percepcija vlastite obitelji i okoline o ostanku ili odlasku s otoka, djelovanje odluka bližnjih na vlastite odluke, viđenje trenutne demografske situacije na otoku te stavovi okoline o školovanju i odlasku s otoka. Posljednja, peta tema, obuhvatila je percepciju obrazovanja na otoku i Hrvatskoj te mišljenje o djelovanju obrazovne razine na odluku odlaska s otoka ili ostanka na njemu. Osim toga, ispitalo se i mišljenje o budućnosti otoka te o mogućnostima poboljšanja stanja njihovog otoka. Nakon provedenih intervjuja, napravljena je transkripcija te kodiranje u programu MAXQDA 2020. Sugovornici nisu iskazali želju za pregledom transkripata, stoga im nisu poslani. Kodiralo se rečenicu po rečenicu, a podaci su obrađeni, analizirani i interpretirani u skladu s tematskim cjelinama protokola intervjuja odnosno u skladu s postavljenim istraživačkim pitanjima:

1. Kakva su iskustva mladih na otoku Ugljanu o životu na otoku te kako ona formiraju njihovu odluku o ostanku ili odlasku s otoka?
2. Kakvo je vlastito obrazovno iskustvo mladih na otoku Ugljanu te kako je ono djelovalo na formiranje njihovih obrazovnih aspiracija?
3. Kakve su obrazovne aspiracije mladih na otoku Ugljanu?
4. Kako je okolina djelovala na formiranje obrazovnih aspiracija mladih na otoku Ugljanu?
5. Kakva je percepcija sugovornika o obrazovanju na otoku i obrazovanju u Hrvatskoj te budućnosti otoka?

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

4.1. Život na otoku

Kako bi se dobila jasnija slika o načinu otočkog života i svakodnevnici iz perspektive mladih na otoku Ugljanu, prva tematska cjelina odnosila se na prednosti i nedostatke

života na otoku. Temeljem provedenog istraživanja, mladi otočani kao prednost navode prirodu i mir, a posebno ističu more. Navedeno potvrđuju i istraživanja o ruralnim područjima gdje se navodi da je glavni privlačni čimbenik ruralnih područja ekološko-estetski te da je more, zbog načina života, za otočane od velike važnosti (Babić i Lajić, 2001; Lajić i sur., 2001a). Uzevši u obzir užurbani način današnjeg života, sve se više preferiraju ruralne sredine s netaknutom prirodom i bez industrijskog okruženja. Mladi otočani našeg istraživanja potvrđuju navedeno:

„Tipa prednosti života na otoku je što uvijek ima mjesta za pobjeći kako bi dobili neku bolju perspektivu na stres i brzinu današnjeg doba i svega te udahnu malo zraka morskoga koji vas odvoji od svega toga.“ (Sugovornik 20)

Osim estetsko-ekoloških čimbenika, sugovornici smatraju da je prednost života na otoku međusobna bliskost koja rezultira osjećajem sigurnosti u zajednici. Babić i suradnici (2004) navode da su društvena integracija i solidarnost karakteristika otočkih zajednica zbog manjeg broja članova na njima. Takva obilježja zajednice dovode do stvaranja osjećaja sigurnosti i pripadnosti koji je bitan za pojedinca te osobito za odrastanje djece:

„Baš ti pruža osjećaj sigurnosti zato jer nema nepoznatih ljudi... baš se osićaš siguran u svojoj koži i imaš dosta slobodnog vremena i taj nekakav osjećaj mira i ... zajedništva jer ... mirno je, nema puno ljudi i tako.“ (Sugovornica 1)

Sugovornici sigurnost često uspoređuju s urbanim područjima gdje je osjećaj sigurnosti znatno manji. No, s obzirom na veličinu sredine, društvene sankcije izrazito su jake te ponašanje koje nije u skladu s društvenim normama, automatski se izolira iz zajednice:

„U potpunosti znači to je stvarno jedina stvar koju mogu zagarantirati da je točno tako zato jer svi se družimo, svi se držimo međusobno i svi se međusobno poznajemo, čak i ako neko naruši tu sigurnost automatski se zna tko je to bio i automatski čak i ako ne bude penaliziran, ako se na njemu, ako ne bude kažnjen svejedno svi znamo da se moramo kloniti od te pojedine osobe i točno znamo tko su opasni ljudi, tko nisu opasni ljudi. Znači otkad smo bili djeca to je tako. A izvan toga, to je naprosto toliko mali prostor da se svaki kutak otoka zna, svaki kut svog mjesta znam i na svakome osjećam k'o da je točno moj... tako da je sigurnost neupitna...“ (Sugovornica 3)

Iako dio intervjuiranih smatra da su bliski društveni odnosi u malim otočkim zajednicama prednost, drugi dio smatra to nedostatkom zbog nemogućnosti imanja vlastite intime:

„Jedino što onako uvijek će svi sve znat, što god se dogodi svi sve znaju.“ (Sugovornik 15)

Također, jedan sugovornik navodi da mu ne odgovara mentalitet otočkog stanovništva odnosno njihova temperamentnost. Navedeno se objašnjava time što otoci spadaju u vrlo vrijednu i osjetljivu geografsku i antropogenu sredinu. Osobito se to odnosi na hrvatske otoke koji imaju bogat prirodan i kulturni krajolik odnosno kombinaciju ambijenta i mentaliteta koji su duboko izmiješani (Nejašmić, 2013). Slično objašnjavaju i Leburčić i suradnici (2014) tvrdeći da su otoci vrlo specifična područja nastala pod utjecajem različitih društvenih procesa.

Važnost društvenih odnosa uočava se u percepciji otočkog života i njegovom određenju u pozitivnom ili negativnom smislu. Sugovornici koji nisu ostvarili pozitivan odnos s okolinom, izrazili su osjećaj nepripadnosti i negativnu percepciju o životu na otoku što je rezultiralo odlukom o odlasku s otoka. Prema našem istraživanju, osjećaj nepripadnosti može nastati iz negativnih odnosa u okolini te nesklada s postojećim društvenim normama.

Zbog specifičnog okruženja i klime, djeca i mladi bivaju ograničeni socijalnim interakcijama te često dolazi do pojačane socijalne kontrole i straha od izolacija. Zbog malih i homogenih grupa, teško je biti oprečan većini što može rezultirati podlijeganjem postojećem autoritetu te gubitkom vlastitog identiteta (Lajić i sur., 2001b).

Kao glavni nedostatak života na otoku Ugljanu mladi navode nedostatak sadržaja, što je zimi najizraženije. Cijeli Jadran orijentiran je na turizam i ljetnu ponudu dok zimi nema gotove nikakve ponude. Mladi na otoku Ugljanu navode da su zimi jedino kafići aktualni te da takvo ozračje postane monotono. Na otoku Ugljanu nedostaju i sadržaji za djecu i mlade. Ponajviše su to sportske aktivnosti, aktivnosti za zabavu i razonodu te kulturne aktivnosti. Istraživanja o životu na otocima također su istaknula navedene nedostatke kao i činjenicu da su mladi zadovoljniji stanjem na otoku ljeti zbog većeg izbora za provođenja vremena (Barada i sur., 2015). Kao nedostatak na otoku Ugljanu sugovornici navode i nedovoljnu opskrbljenost otoka zbog čega se moraju orijentirati na grad Zadar. Iako neki mladi otočani prepoznaju blizinu otoka kopnu kao prednost, ostali smatraju kako je geografska izoliranost te prometna povezanost nedostatak. Upravo su to specifične karakteristike otoka koje Bezinović i Petak (2001) nazivaju otočnost i inzularnost gdje je u središtu geografska izoliranost koja sa sobom nosi specifičan način života.

Kad se govori o nedostacima života na otoku Ugljanu uglavnom se spominje opremljenost otoka. Zadovoljstvo opremljenošću podijeljeno je, no iako je otok Ugljan relativno dobro opremljen, većina ih smatra da bi opremljenost mogla biti bolja. Jasno je da se zadovoljenjem primarnih potreba stvaraju želje za zadovoljenjem potrebna koje nisu egzistencijalne. U tome je vidljiva posljedica konzumerističko-industrijskog društva prema kojoj zadovoljavanje potreba zahtjeva stvaranje još više potreba (Svirčić Gotovac, 2006). Mladi na otoku Ugljanu, uočavaju i problem kupovine. Na otoku Ugljanu ne postoji trgovina s higijenskim potrepštinama što osobito naglašavaju sugovornice. Trgovine na otoku karakterizira uži izbor ponude i visoke cijene u odnosu na kopno. S obzirom na malu sredinu i manji broj dućana, cijene su često precijenjene zbog nemogućnosti izbora odlaska u drugu trgovinu. U ovom je segmentu vidljiva posljedica odvojenosti od kopna, ali i monopol onih koji prodaju svoju robu na otocima:

„Npr. ko ženska osoba, bi jedan DM dobro doš'o na otoku (smijeh) jer sve te higijenske potrepštine je ograničeno, ne može se baš u Konzumu opremiti ili u Bakmazu kao u DM-u.“ (Sugovornica 7)

„...koje su čak i dosta skuplje u odnosu na gradske cijene jer u gradu puno namirnica moreš definitivno naći puno jeftinije i puno čak i bolje nego na otoku. Znači imaš uski izbor i imaš to i ništa drugo...“ (Sugovornica 1)

Iako na otoku postoji određeni oblik zdravstvene skrbi, neki od sugovornika navode nepovjerenje u nju. Problem je u nedostatnim kapacitetima odnosno jedna ambulanta hitne pomoći nedovoljna su za cijeli otok Ugljan i susjedni otok Pašman koji također koristi istu ambulantu. S obzirom na brojčanu dominaciju starog stanovništva, prepoznaje se problem jer je starijoj populaciji od velike važnosti zdravstvena skrb.

S obzirom na geografsku izoliranost, za otočki život neizbježan je prijevoz. Većina mladih s otoka Ugljana iskazuje relativno zadovoljstvo prijevozom od otoka Ugljana do kopna dok neki sugovornici očekuju i bolju povezanost s obzirom na blizinu kopna. Većina mladih iskazuje relativno zadovoljstvo prijevozom na samom otoku, no valja napomenuti kako zapravo ne koriste javni prijevoz te time možda ne uviđaju određene poteškoće u vezi s prijevozom. Problemi s kojima se obično otočani susreću, pa tako i intervjuirani, vremenske su nepogode koje rezultiraju ukidanjem brodskih linija, ali i usklađivanje s rasporedom linija vožnje. S druge strane sugovornici, kao problem, navode visoku cijenu karte te lošu kvalitetu i organizaciju usluga prijevoza. Među intervjuiranima vidljivo je i postojanje tradicije putovanja gdje većinom mladi putuju iz potrebe za društvenim aktivnostima, kupovinom ili obavljanjem socijalnih usluga. Takve razloge putovanja navode i Lajić i suradnici (2001a) gdje je na prvom mjestu upravo kupovina i obavljanje određenih obveza te, za mlade, aktivnosti slobodnog vremena.

Rezultati istraživanja pokazali su kako je veliki broj mladih relativno zadovoljan životom na otoku. Naime, takva se situacija objašnjava time da su se i sami sugovornici prilagodili takvim uvjetima života odnosno kako navode:

„Navikla sam se na život taj i odgovara mi...“ (Sugovornica 4)

4.2. Vlastito obrazovno iskustvo

Prethodno navedeni aspekti života na otoku, omogućili su uvid u svakodnevni život mladih otočana. Kako bi se razumjela odluka o obrazovanju, sljedeće teme koje su pokrivena protokolom intervjua obuhvatile su djelovanje vlastitog obrazovnog iskustva kroz osnovnu i srednju školu na formiranje obrazovnih aspiracija i odluka.

U literaturi se navode specifični uvjeti učenika s otoka no sugovornici našeg istraživanja smatraju da ne postoje veće razlike između njih i učenika koji nisu s otoka, osim razlike u putovanju što za posljedicu ima nedostatak vremena te umor. Kao razliku navode i manjak mogućnosti za svakodnevni život u odnosu na kopno. Osnovna razlika mladih otočana i mladih s kopna uočava se u stilu životu koja proizlazi iz stalne potrebe za organizacijom vremena i načina života:

„Postoji dosta, da. I u samoj organizaciji jer cijeli taj stil života utječe na organizaciju ako se npr. zakasni ili nešto... propustio si liniju za Zadar i onda automatski kasniš u školu i tako to... I organizacija slobodnog vremenom i ta cijela neka kao opuštenost kad živiš u gradu kad možeš malo bolje organizirati i vrijeme i prijevoz i ne ovisiš toliko o prijevozu. Tako da postoji ta neka razlika.“ (Sugovornica 4)

Poteškoće u vezi s prijevozom s kojima su se intervjuirani susretali odnose se na čekanje i gubitak vremena zbog prijevoza što rezultira dodatnim troškovima kao što je odlazak na

kavu dok bi čekali prijevoz. Problem prijevoza odnosio se i na školski raspored odnosno predsat i popodnevnu smjenu jer nisu bili usklađeni s prijevozom. Takav raspored zahtijeva i dodatno vrijeme što onemogućuje obavljanje svih obveza i potreba. Uz to zbog vremenskih nepogoda ili kvara broda, učenici ne bi došli u školu ili bi kasnili. Uočava se kako je primarni problem gubitak vremena što rezultira umorom, nedostatkom vremena za školske obveze te gubitkom volje za školu:

„...Ali nekima doduše to oduzme, ubije im volju. Sam taj dolazak da oni imaju 30 minuta putovanja u jednom smjeru, 30 u drugom...“ (Sugovornik 21)

Iako se uočavaju poteškoće u vezi s prijevozom, sugovornici navode da doživljavaju pozitivno vrijeme provedeno u putovanju te ga percipiraju bitnim oblikom socijalizacije. Za mlade su to bitni trenuci jer pomažu identificiranju s vršnjacima. Tijekom putovanja prisutna je interakcija koja ih dodatno povezuje. Takve je rezultate pokazalo i istraživanje Lajića i suradnika (2001b) navodeći da odlazak u školu predstavlja važan oblik socijalizacije jer im to predstavlja jedan od glavnih događaja u danu. Upravo iz tog razloga, za neke je to bilo najljepše razdoblje školovanja:

„Ne, znači, najbolji dani školski su ti zapravo bili u trajektu. Ja i nekih par cura bi ti uvijek znači ono u zadnji tren dođeš u trajekt i ideš u WC šminkati se. Znači, nama ti je bilo u WC-u se šminkamo, muzika ono top ti je predobro ti je, družiš se. A u trajektu, svako mjesto i s Pašmana i s Ugljana svi ti uvijek side na istom mjestu. I ljudi koji rade i ljudi koji idu u školu. I svako ima svoje mjesto i svi uvijek na tim istim mjestima side i ono pričaju... uvijek je zabavno u trajektu... igraš briškulu i trešet. Ti kad si u trajektu tražiš nekog poznatog s kim ćeš biti i nama je bilo prezabavno u trajektu pogotovo mi što smo se uvijek mogle našminkati u trajektu. I igraš briškulu i trešet.“ (Sugovornica 5)

Školska klima važna je za razvijanje obrazovanih aspiracija. Intervjuirani navode da su ih nastavnici i stručni suradnici poticali da razviju obrazovne aspiracije te da su bili uz njih u prijelaznim razdobljima – upis srednje škole, upis fakulteta. U školu su ih informirali o mogućnostima daljnjeg školovanja, omogućili posjete sajmovima informiranja, radionicama te profesionalnim orijentacijama:

„Pa meni se činilo da je nama stvarno bilo dobro jer je naša razrednica kroz osnovnu školu bila jako jako dobra prema nama, stvarno nas je poticala za uvijek nešto više. Ajmo reći nije nas ni štedila, stvarno je bilo što se kaže stroga, ali pravedna tako da ono... ajmo reći poticala nas je... ono kad su bili ti upisi za srednju i to stvarno su nas pratili svaki korak. Opet naglašavam da je naša razrednica po tome pitanju stvarno puno pomogla.“ (Sugovornik 6)

Sugovornici u otočkoj školi uočavaju privrženiji odnosi s nastavnicima. Istraživanje Lajića i suradnika (2001b) pokazalo je da odnos učitelja i učenika u otočkim školama karakterizira prijateljstvo u kombinaciji s autoritetom. Takva se situacija očekuje zbog manje sredine i broja učenika u školi što rezultira ostvarivanjem privrženijeg kontakta u odnosu na veće sredine. No može se pripisati i dobi učenika jer se mlađim učenicima pridaje više pažnje dok se s odrastanjem očekuje profesionalniji odnos (Lajić i sur., 2001b).

Intervjuirani navode da nastavnici u većoj mjeri potiču učenike da upišu određenu školu, na primjer učenika s odličnim uspjehom potiče se na upis gimnazije koja se smatra najboljim izborom srednje škole:

„Pa ono... većina nas ako si prolazio u osnovnoj školi s 5, govorili su uvijek da će u gimnaziju i uvijek su rekli da je gimnazija najbolja i oni nisu baš tol'ko sudjelovali u tome...“ (Sugovornica 10)

Sugovornici koji su pohađali gimnaziju navode da su bili izrazito poticani za upis fakulteta jer gimnazija nudi nestručno obrazovanje:

„...nije bilo pitanja da se nećemo dalje školovati. Pogotovo u srednjoj, kako sam bila u gimnaziji, onda sam se morala dalje školovati.“ (Sugovornica 13)

Suprotno tome, pojedini sugovornici nisu uspjeli ostvariti pozitivan odnos s drugim učenicima i nastavnicima te nisu percipirali školsku klimu kao poticajnu. Jedan od sugovornika navodi da je klima u osnovnoj školi za druge učenike bila nepoticajna. Situacija se promijenila upisom u srednju školu i mogućnošću identifikacije s drugima sličnog interesa. Jokić i suradnici (2019) govore o razini vršnjaka (razrednog odjela) odnosno o njezinoj važnosti za pojedinca i formiranje njegovih obrazovnih aspiracija dok Babić i Lajić (2001) navode činjenicu da je u otočkim školama mali broj učenika, a to predstavlja nedostatak zbog nemogućnosti usporedbe s drugim učenicima te time i nemogućnosti unapređenja svojih sposobnosti. Navedeno je vidljivo i u rezultatima našeg istraživanja o mladima na otoku Ugljanu:

„...onako neki su kako bi rekao manje ambiciozni i onako... mlade ljude nije niti briga za školu i ne samo to... neki su i skroz izolirani od drugih... i ne znam nekako... Pa mislim da mi je atmosfera u SŠ bila bolja zato jer... išao sam u gimnaziju pa nekako mi se lakše bilo povezati s ljudima u gimnaziji... puno ljudi u srednjoj su bili puno sličniji meni... mislim da je to najbolji način za opisat.“ (Sugovornik 9)

Zaključno, sugovornici navode da ih se podržavalo u vlastitom izboru što odražava sliku da su mladi većinom samostalno birali put daljnjeg školovanja. Iako većina intervjuiranih ne bi ništa mijenjala po pitanju školske klime, neki sugovornici ipak navode kako bi im bilo lakše da su imali jasniju viziju srednje škole, što znači da neki ipak nisu bili dovoljno informirani. Upravo je ključno da u tim prijelaznim razdobljima djeca i mladi imaju podršku svoje okoline, kako obitelji, tako i škole. Također, sugovornici bi uveli više praktičnog rada koji smatraju bitnim za život, povećali razinu strogoće pojedinih profesora zbog demotivirajućeg učinka. S druge strane, problem je i u postojanju stereotipa u odabiru škole. Okolina je mišljenja da su gimnazije cjenjenije škole od strukovnih što se odražava i na mišljenje i stavove samih učenika. Visoke obrazovne aspiracije često se krivo shvaćaju te kako Jokić i suradnici (2019) navode, pojedinac može imati visoke obrazovne aspiracije za strukovno zanimanje, što ne uključuje visoko obrazovanje.

4.3. Vlastite obrazovne aspiracije

Kako bi se razumio proces formiranja obrazovnih aspiracija, sugovornike se pitalo o utjecaju individue, obitelji, škole, vršnjaka i cjelokupne okoline na donošenje odluke. Sugovornici navode da su samostalno donijeli odluku o svojem školovanju koja je bila pod utjecajem intrinzične motivacije i vlastitih želja:

„...ali što se mene tiče ja sam osobno uvik ajmo reći sluša primarno sebe i svoje želje, manje sredinu, ali moglo bi se reći da su nas poticali.“ (Sugovornik 6)

Vizek Vidović i suradnici navode da obrazovne aspiracije prolaze kroz tri faze: fazu maštanja, fazu istraživanja i fazu planiranja. Faza maštanja javlja se u ranom djetinjstvu te uglavnom nije realistična. Neke osobe ostvare fazu maštanja dok neki odaberu drugi izbor. Iz sljedećih citata vidljivo je kako su pojedini sugovornici od djetinjstva znali čime se žele baviti što se na kraju i ostvarilo:

„Pa ne znam, od početka mog razvoja sam oduvijek nešto htio što se tiče prirodnih nekih znanosti, liječenja nekakvih životinja. Tako da sam većinom sam o tome razmišlja...“ (Sugovornik 15)

Iako se za neke sugovornike podrazumijevalo daljnje školovanje, druge je, na upis fakulteta, potaknula okolina koje je to od njih očekivala ako završe gimnaziju. Navedeno se objašnjava procesom masifikacije obrazovanja odnosno sve većom potrebom visoko-obrazovane radne snage zbog stalnih društvenih promjena. Zbog stalnih je promjena i sve veći naglasak na studijske programe u području biomedicine i zdravstva (Jokić i Ristić Dedić, 2014):

„Nikad se nije smatralo da se neće nastaviti obrazovanje, uvijek se zapravo poticalo na daljnje obrazovanje... A što se tiče dalje, budući da sam odabrala gimnaziju, bilo je nekako za očekivati da ću nastaviti dalje na fakultet...“ (Sugovornica 16)

Osim utjecaja individue, za neke je sugovornike bio važan i utjecaj vršnjaka. Kao što navode Leburić i suradnice (2014), u tom su razdoblju od velike važnosti značajni drugi osobito vršnjaci s kojima se najviše identificiraju. Pojedini sugovornici navode da su prijatelji utjecali na donošenje odluka te su ih slijedili:

„Znači ja sam ti radi ekipe otišla u gimnaziju, a tila san u ekonomsku jer mi je to ono neman pojma... tad sam imala neku totalnu drukčiju viziju...“ (Sugovornica 5)

Osim iskustva vršnjaka, i utjecaj tuđih iskustava također je vidljiv, kako pozitivnih tako i negativnih:

„Jer su moja braća oba završila gimnaziju i imali su probleme, nisu išli na fakultet, bili im je teže usmjerit. Pa sam učila iz njihovih iskustava i upisala sam turističku i tad sam se zainteresirala dodatno za jezike i turizam...“ (Sugovornica 7)

„I sestra je išla u tu gimnaziju pa mi je i ona preporučila i svi su rekli da je to najbolja škola pa sam izabra tu školu. Ima najbolju matematičku podlogu pa sam izabrao nju, a za fakultet kao što sam reko... sestra mi je rekla ti ćeš sigurno na FER, tamo su svi pametni, tad mi se sviđala ta ideja. Ne znam od uvik sam želio to upisat.“ (Sugovornik 19)

Utjecaj obitelji također je od značaja za mlade, osobito u prijelaznim razdobljima. Većina sugovornika navodi postojanje podrške od roditelja za donošenje vlastitih odluka. Roditeljska perspektiva za vlastitu djecu uglavnom se odnosi na visoke želje i nadanja koja se često odnose na obrazovanje i rad izvan granica države (Jokić i sur., 2019). Iako su intervjuirani imali podršku od roditelja, roditelji su imali i visoka očekivanja od njih.

Uzevši u obzir vlastitu visokoobrazovanu razinu, roditelji su očekivali od djece upis fakulteta. Vidljivo je međusobno djelovanje habitusa roditelja i djetetovih obrazovnih aspiracija o čemu govori i Bourdieu (2013):

„Oni su mi uvijek ono, i jedan i drugi su visokoobrazovani i uvijek su ukazivali da je obrazovanje dobro i poticali me.“ (Sugovornica 5)

Socio-ekonomski status obitelji također djeluje na donošenje odluka. Kada se pojedinac nađe u nepovoljnoj ekonomskoj situaciji, on nastoji izmiriti svoje interese i materijalne mogućnosti te odabire najbolji izbor. Zbog nepovoljnog ekonomskog položaja, može doći do smanjenja svojih obrazovnih aspiracija zbog nemogućnosti ostvarenja. O takvim situacijama govore Butler i Hamnett (2007) te navode da često zbog visokih financijskih troškova, mladi nemaju mogućnosti daljnjeg obrazovanja zbog čega su prisiljeni odustati od njega. Navedena situacija uočljivija je kod mladih s ruralnog područja jer nastavak obrazovanja iziskuje brojne troškove. I Bourdieu (2013) tvrdi da obrazovni sustav podilazi djeci viših društvenih slojeva zbog čega su djeca iz nižih društvenih slojeva automatski u nepovoljnom položaju. Navedeno potvrđuje i idući citat iz našeg istraživanja:

„...ali, zbog financijske situacije sam odlučila ostati u Zadru, tako da sam opet gledala opet nešto što mi je poznato i što me zanima i...“ (Sugovornica 7)

Osim očekivanja roditelja, važna su i očekivanja nastavnika. Sugovornici navode da su visoka očekivanja nastavnika uglavnom bila vezana za odličan školski uspjeh učenika zbog čega ih se usmjeravalo na gimnazije, a nakon srednje škole na „prestižnije“ fakultete. Još uvijek je vidljiva prisutnost stereotipa i predrasuda za određene srednje škole i fakultete čime se zanemaruje interes učenika. Takva društvena dinamika rezultira svojevrsnom selekcijom učenika za gimnaziju i učenika za strukovnu školu. Navedeno može dovesti do odbacivanja vlastite slike kao učenika strukovne škole i usmjeravanja na upis gimnazije:

„U osnovnoj školi su imali dosta (smijeh) očekivanja i nagovarali su me na gimnaziju baš zbog dobrih ocjena...“ (Sugovornica 4)

Šira okolina također ima ulogu u donošenju odluke za daljnje obrazovanje. Mladi s otoka Ugljana navode da je njihova šira okolina bila poticajna za školovanje te da postoji stipendiranje kako bi se što više mladih odlučilo na visoko obrazovanje:

„Potiče se mlade dosta. Znam da i općina daje nekakve stipendije... nisu sad to ne znam kakvi novci, ali nešto daju. Ali pretpostavljam da potiču, dosta mojih prijatelja je na faksu. Nije to problem jer smo na otoku. Dosta ih i ostane u Zadru jer imamo faks pa neko ostane uvijek, ali u konačnici dosta ih ode. Velik dio ih ode.“ (Sugovornik 21)

S obzirom na to da veliki dio mladih s otoka Ugljana studira, takva situacija dodatno potiče upis fakulteta, a često se upis fakulteta i podrazumijeva. Navedenu situaciju Jokić i Ristić Dedić (2014) objašnjavaju procesom masifikacije u kojemu je važniji nastavak obrazovanja od samog smjera upisa. Dakle, bitnije je upisati bilo koji fakultet nego ne upisati niti jedan. Mnoga istraživanja ukazuju na činjenicu da su djevojke naklonjenije obrazovanju od mladića. Ilišin (2008) navodi da se nastavlja trend feminizacije visokog

obrazovanja što je potvrdilo i naše istraživanje. Žene kroz obrazovanje ostvaruju emancipaciju, ali obrazovanje predstavlja i jedan oblik socijalne promocije (Babić i Lajić, 2004). Lajić i suradnici (2001a) navedeno objašnjavaju i tradicijom zbog koje mladići često ostaju na posjedu gdje im je osigurana egzistencija pa ranije napuštaju školovanje za razliku od djevojaka. Sugovornici navode kako se veliki broj muškaraca na otoku bavi ribarstvom ili pomorstvom, što se objašnjava geografskim položajem te poviješću djelatnosti toga područja:

„Mislim da pogotovo za muške, jako velika većina ide na pomorski fakultet i pomorsku srednju pa na kraju ono... jer mislim pošto se tu dosta ljudi bavi ribolovom i sve to... tako da imaju za muške taj pomorski fakultet potican bar u Kali...“ (Sugovornica 2)

Sugovornici navode da se većina muškaraca na otoku bavi ili ribolovom ili pomorstvom te da se to zanimanje obiteljski nasljeđuje, ali je i pod utjecajem okoline u kojoj se veliki broj muškaraca bavi tim zanimanjem. No zanimljivo je kako se u uzorku ovog istraživanja od sedam sugovornika, samo dvoje odlučilo za Pomorsku školu i Pomorski fakultet. Jedan od njih imao je izrazitu želju upisati Pomorsku školu te nakon toga Pomorski fakultet zbog odrastanja u obitelji pomoraca. Pomorci predstavljaju većinu muškaraca iz njegove okoline što je dodatno utjecalo na stvaranje afiniteta prema tome zanimanju. Takvo okruženje i mentalitet prisutan je od ranog djetinjstva te je vidljiv utjecaj na formiranje obrazovnih aspiracija i donošenje obrazovnih odluka. S druge strane, jednom sugovorniku Pomorska škola nije bila prvi izbor, no na kraju se ipak odlučio za nju kao i Pomorski fakultet. No, pitanje je što se dogodilo s ostalim sugovornicima koji su odabrali gimnaziju ili neku od strukovnih škola. Sugovornici navode da su svjesni utjecaja okoline na obrazovne aspiracije i odluke no navode da se njima nije javila intrinzična motivacija za pomorstvom ili ribolovom već su imali aspiracije za upisivanje drugog smjera ili su bili poticani na druge smjerove.

Intervjuirani uglavnom smatraju da mladima na otoku Ugljanu nije determinirano bavljenje tradicionalnim poslovima, već da je to samostalan izbor zbog vlastitih aspiracija i interesa ili zbog nedostatka ambicija.

S obzirom na odluku o odlasku ili ostanku na otoku, pojedini sugovornici odlučili su da se žele vratiti na otok zbog privrženosti obitelji i otoku te zbog sigurnosti za obiteljski život. Nasuprot tome, neki sugovornici odlučili su se za odlazak s otoka zbog ograničenosti na otoku Ugljanu, ali i zbog negativnih iskustva u međuljudskim odnosima. Za neke sugovornike ovo je pitanje još uvijek neriješeno te nemaju viziju o budućnosti, a osim toga voljeli bi imati obje opcije na izbor:

„Ne bi volia, kako bi reka, stavljati ono otok ili grad. Volia bi da iman oba dvije opcije.“ (Sugovornik 20)

Kada otok Ugljan ne nudi mogućnost zaposlenja, intervjuirani se odlučuju za odlazak, iako ima i onih sugovornika koji bi žrtvovali putovanje u grad na posao, radi života na otoku Ugljanu. Također, sugovornici koji se mogu zaposliti na otoku Ugljanu, odabiru odlazak. Jedan od razloga je taj što im školovanje proširuje vidike za različite mogućnosti te omogućuje proces osamostaljenja.

Otok Ugljan nudi samo osnovnu razinu obrazovanja te ako osoba želi nastaviti obrazovanje, mora napustiti otok. Često se s odlukom o odlasku s otoka zbog studiranja, javlja i opcija potpunog napuštanja otoka zbog njegove ograničenosti.

Iako sugovornici samostalno donose odluke o odlasku ili ostanku na otoku, uočava se utjecaj okoline. Zbog nepovoljnog demografskog stanja, mladi s otoka Ugljana uglavnom se odlučuju za odlazak s otoka. Istraživanje Lajića i suradnika (2001b) proučavalo je odluku o odlasku s otoka te se navodi da su takvu odluku poticali roditelji zbog boljih životnih mogućnosti na drugim područjima. Sugovornici istraživanja o otoku Ugljanu navode da bi se vratili na otok u starijoj životnoj dobi što je pokazalo i istraživanje Marinović Golubić (2017) gdje se navodi da je jedna skupina koja se vraća živjeti na otok upravo umirovljenici.

Iz navedenog se zaključuje da mladi na otoku Ugljanu uglavnom samostalno formiraju obrazovne aspiracije i donose obrazovne odluke. No uočava se i indirektan utjecaj značajnih drugih kao što su roditelji, obitelj, vršnjaci, nastavnici, ali i šira okoline. Dakle, odluka je u konačnici samostalna, no sam je proces formiranja obrazovnih aspiracija pod utjecajem primarne i sekundarne okoline.

4.4. Percepcija obrazovanja na otoku Ugljanu i u Hrvatskoj te budućnost otoka

Na odluke mladih o migraciji mogu utjecati i njihovi stavovi o obrazovanju na otoku, ali i obrazovanju u Hrvatskoj. U nastavku će se prikazati percepcija mladih s otoka Ugljana o kvaliteti obrazovanja na njihovom otoku, obrazovanju u Hrvatskoj te budućnosti otoka Ugljana. Većina intervjuiranih zadovoljna je obrazovnim stanjem na otoku. Nekoliko mjesta na otoku Ugljanu ima područnu školu, dok mjesto Preko ima matičnu Osnovnu školu Valentin Klarin. Iako je većina sugovornika zadovoljna školom na otoku Ugljanu, jedna sugovornica uočava problematiku u nekompetentnosti nastavnika za rad s djecom te u neadekvatnom prostorno-materijalnom okruženju. Takvo mišljenje može biti rezultat nekvalitetnog odnosa u školskom okruženju. Većina sugovornika smatra da se obrazovanje u Hrvatskoj dovoljno ne cijeni te da je prisutan nepotizam. Uz općenito lošu mogućnost zaposlenja, takva je situacija još intenzivnija u manjim sredinama kao što je otok. Slično je i pokazalo istraživanje Barade i suradnika (2015) gdje više od pola sugovornika smatra da neće pronaći posao na otoku. Navedeno je vidljivo i u našem istraživanju mladih na otoku Ugljanu:

„Ali problem je jer na otoku je malo zanimanja, ono... možeš biti ribar, možeš se baviti ajmo reći svojom poljoprivredom, možeš biti učiteljica i možeš raditi u kafiću ili dućanu... tako da... što se tiče sad nekih drugih izbora, toga nema. Ako ćeš sam nešto pokušati stvoriti.“ (Sugovornica 10)

S obzirom na navedeno, otok kao takav nije poticajan za mlade, obrazovane individue: *„... jer mislim možeš ti, ali ti si sa visokim obrazovanjem na otoku isto kao da ga i nemaš.“* (Sugovornica 18)

Stoga se zaključuje kako viša obrazovna razina zapravo potiče odlazak s otoka:

„Na otoku nema posla za ono visokoobrazovanog, za FER-ovca npr., a nije ni Zadar puno bolji po tom pitanju... ima nekih firmi, ali... puno više ima u Zagrebu pa je sigurno Zagreb najbolja opcija za mene, ali ono možda za 10-15 godina bude puno bolje u Zadru pa odem živjet na otok i putovat u Zadar. Pa vjerojatno više ljudi to potiče da ode ča s otoka jer su puno veće mogućnosti za bolji poso izvan otoka, ali to sve sad ovisi o smjeru, faksu...“
(Sugovornik 19)

Sugovornici problem uočavaju i u nepravednom podcjenjivanju određenih struka i zanimanja. Kao što je već navedeno, potiče se na „bolje“ škole, kao što su gimnazije, i fakultete te se podcjenjuju strukovne škole i određeni fakulteti poput Filozofskog. Takav način poticanja upisivanja „poželjnijih“ škola i fakulteta može rezultirati nezainteresiranošću za školovanjem, a i obavljanjem posla.

Sugovornici su relativno zadovoljni svojim otokom Ugljanom te navode nekoliko ideja o poboljšanju njegova stanja, a to je: povećanje školskog kapaciteta (i osnovne i srednje škole), kompetentniji profesori, promjena lokalne vlasti te veća angažiranost mladih kako bi sredina postala privlačnija mladima te kako bi se oživio otok, unapređenje prijevoza, omogućavanje osnivanje različitih udruga i aktivnosti, otvaranje autoškole te ono najvažnije osiguravanje radnih mjesta i poticaja za mlade.

Iako otoke karakteriziraju različite posebnosti, ima i mnogo negativnih aspekata koji otežavaju život. Upravo zbog tih negativnih aspekata važnu ulogu ima država jer bez nje revitalizacija otoka neće biti moguća. Također, kako bi otok oživio, potrebno je uspostaviti uvjete tako da budu jednaki onima na kopnu te dati olakšice otočanima tako što bi im se smanjile cijene transporta, povećale različite subvencije te omogućio lakši pristup (Leburić i sur., 2014).

5. ZAKLJUČAK

Provedeno istraživanje bavilo se temom obrazovnih iskustava i aspiracija mladih na otoku Ugljanu čime se želio dobiti uvid u proces formiranja obrazovnih aspiracija u specifičnom okruženju kao što je otok. Svrha je istraživanja potaknuti daljnja istraživanja i iznaći empirijski utemeljene zaključke u pogledu obrazovanja mladih na otoku Ugljanu.

Kako bi se dobio uvid u formiranje obrazovnih aspiracija, sugovornike se ispitivalo o njihovom obrazovnom iskustvu. Intervjuirani tako navode da su se, s obzirom na to da su učenici-putnici, susretali s određenim problemima u vezi s prijevozom te kao glavne probleme navode manjak vremena u odnosu na druge učenike koji nisu trebali putovati i nemogućnost dolaska u školu zbog vremenskih nepogoda. Problem prijevoza u navedenim se situacijama uglavnom negativno percipira, no istraživanje je pokazalo kako ga većina sugovornika percipira pozitivno odnosno vidi ga kao snažan čimbenik socijalizacije, i kako sugovornici navode, „najljepše razdoblje u školskim danima“. Takvi se rezultati i očekuju jer su u razdoblju adolescencije najvažniji vršnjaci i poistovjećivanje s njima.

Na sam proces formiranja obrazovnih aspiracija i odluka od velikog je značaja i školski kontekst, ali i utjecaj drugih značajnih kao što su obitelj, prijatelji i ostala okolina. Mladi s otoka Ugljana navode kako su ih većinom poticali nastavnici i roditelji. Također,

mora se naglasiti kako je većina sugovornika zbog poticaja drugih upisala gimnaziju, a zbog prirode škole odlučila se i na upis fakulteta. Poticaj je bio prisutan i kod sugovornika koji su bili učenici strukovnih škola, no osobito je vidljiv upravo kod sugovornika koji su pohađali gimnaziju. Vidljiva je nejednakost u poticanju među sugovornicima s različitim školskim uspjehom te postojanje stereotipa za upisivanje određenih škola i fakulteta što Jokić i Ristić Dedić (2014) objašnjavaju da se zbog promjena u svijetu često više potiču zanimanja u vezi sa zdravstvom i tehnologijom. Provedeno je istraživanje pokazalo kako veliku ulogu u donošenju obrazovnih odluka i formiranju obrazovnih aspiracija ima i intrinzična motivacija pojedinca. Zaključno se može reći kako su sugovornici samostalno donosili odluke no vidljiv je i indirektan utjecaj značajnih drugih na formiranje obrazovnih aspiracija i donošenje obrazovnih odluka. Upravo su stavovi obitelji, prijatelja, nastavnika i okoline općenito doveli do određenog ishoda. Osobito kada je riječ o muškoj populaciji koja se većinskim dijelom usmjerava na pomorstvo i ribarstvo, iako to nije slučaj u ovom uzorku gdje je intrinzična motivacija te poticaj drugih zbog odličnih ocjena prevladao.

Osim direktnog utjecaja, postoje i indirektni, poput stavova okoline općenito o odlasku kao i okruženje u kojoj dominira staro stanovništvo. Na otoku se potiče odlazak radi obrazovanja jer svi uočavaju koje beneficije proizlaze obrazovanjem. Također se uočava prisutnost procesa masifikacije gdje je bitno da se bilo što studira (Jokić, Ristić Dedić, 2014). Za razumijevanje obrazovnih aspiracija, važno je sagledati stavove i zadovoljstvo o obrazovanju na otoku Ugljanu, ali i u Hrvatskoj. Većina sugovornika iskazuje zadovoljstvo kvalitetom obrazovanja na otoku Ugljanu dok su sugovornici koji su imali negativna iskustva vrlo kritični i nezadovoljni. Sugovornici smatraju kako je jedan od najvećih problema u obrazovnom sustavu u Hrvatskoj sve veća prisutnost nepotizma. Također, kao problem navode i podcjenjivanje strukovnih škola i određenih fakulteta što svakako nepovoljno djeluje na mlade generacije te cjelokupno društvo. Sugovornici na kraju zaključuju kako je otok Ugljan poticajan za odlazak mladih odnosno nije poticajan za ostanak mladih i obrazovanih osoba jer ne nudi mogućnosti za uspjeh. Iako su sugovornici relativno zadovoljni stanjem na otoku, navode nekoliko ideja koje bi poboljšale navedeno stanje na njihovom otoku, a to je: poboljšanje školskog sustava (više škola i kompetentniji nastavnici), promjena lokalne vlasti na način da mladi budu više uključeni u rad zajednice, unapređenje prijevoza te povećanje izbora slobodnih aktivnosti. Uz navedeno, naglasak je stavljen i na poticaj za mlade kako bi im se osigurala egzistencija. S obzirom na to da se istraživanje bavilo obrazovnim iskustvima i aspiracijama mladih na otoku Ugljanu, u istraživanju smo se, radi šireg kontekstualiziranja, dotakli prednosti i nedostataka općenito života na otoku. U vezi s tim, sugovornici navode mnoge prednosti i nedostatke života na otoku Ugljanu koje su u skladu s dosadašnjim istraživanjima o životu na otoku. Od prednosti, sugovornici navode mir, prirodu i sigurnost, dok su nedostaci usmjereni na izoliranost, nedostatak različitih sadržaja odnosno na samu opremljenost otoka. Otok Ugljan opremljen je nužnim potrepshtinama, a za sve ostalo otočani se usmjeravaju na grad Zadar. Intervjuirani iskazuju relativno zadovoljstvo životom na otoku Ugljanu no važno je naglasiti kako je zapravo takav život postao navika. S obzirom na veličinu sredine, društveni su odnosi izrazito intenzivni i u pozi-

tivnom aspektu, ali i u negativnom. Karakteriziraju ih velika socijalna kontrola i oštre društvene sankcije, ali i bliskost i povezanost. Jedan je od glavnih faktora koji određuju zadovoljstvo životom na otoku i formiranje emocionalne povezanosti i pripadnosti jer je istraživanje pokazalo kako su sugovornici, koji nisu ostvarili pozitivne društvene odnose, izrazili nezadovoljstvo i želju za odlaskom s otoka Ugljana. Navedeno je u skladu s tvrdnjama Babić i suradnika (2004) i Podgorelec i Bara (2014) gdje se govori kako male otočne zajednice karakteriziraju intenzivniji međusobni odnosi te osjetljivost na promjene koje se događaju unutar njih. S obzirom na geografsku izoliranost, za otočki je život neizbježan prijevoz. Naime, većina sugovornika iskazuje relativno zadovoljstvo s prijevozom od otoka Ugljana do kopna iako pojedini sugovornici navode kako se zapravo očekuje i bolja povezanost s obzirom na blizinu kopna. Rezultati su u skladu s radom Faričića i Magaša (2000) gdje se navodi kako je upravo jedan od privlačnih čimbenika za otok Ugljan dobra povezanost s kopnom. Na kraju se zaključuje kako su obrazovne aspiracije mladih na otoku Ugljanu formirane pod utjecajem različitih faktora, od samih pojedinaca do obitelji, vršnjaka, nastavnika i okoline te se djelomično može objasniti i procesom masifikacije obrazovanja. Također, sugovornici uglavnom navode kako su samo oni utjecali na konačnu obrazovnu odluku, ali je kroz ostale odgovore vidljiv utjecaj značajnih drugih (obitelj, vršnjaci, šira, škola, okolina). Iako bi neki sugovornici željeli ostati na otoku Ugljanu, zaključuje se kako otok Ugljan nije poticajan za mlade obrazovane osobe jer ne nudi mogućnosti koje su njima potrebne. Provedeno istraživanje dalo je uvid u temu koja se odnosi na mlade i njihove obrazovne aspiracije te se zaključuje kako otok Ugljan nije pogodan za mlade i obrazovane pojedince te bi se detaljnijim istraživanjem mogle postaviti smjernice za određena djelovanja kako bi se stanje na otoku Ugljanu za mlade poboljšalo. Svakako bi bilo poželjno u budućnosti napraviti detaljnije istraživanje koje bi pomoglo donositeljima odluka na lokalnoj i nacionalnoj razini da usmjeravaju javne politike u potrebnim promjenama.

LITERATURA

- Babić, D. i Lajić, I. (2001). Dilema mladih otočana: ostanak ili odlazak s otoka Primjer šibenskih otoka. *Sociologija i prostor*, 39(1-4): 61-82.
- Babić, D., Lajić, I. i Podgorelec, S. (2004). *Otoci dviju generacija*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.
- Babić, D. i Lajić, I. (2004). Obrazovne, radne i profesionalne težnje mladih otočana – primjer zadarskih otoka (Iž, Dugi otok, Ugljan). *Migracijske i etničke teme*, 20(2-3): 259-282.
- Banovac, B. (2004). Kolektivni identiteti i „nove“ periferije. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 25(2): 855-876.
- Barada, V., Marcelić, S. i Zdravković, Ž. (2015). U: Božić, S. i Primorac, J. (ur.), *V. Nacionalni kongres Hrvatskog sociološkog društva: „Normalnost krize – kriza normalnosti“*, Knjiga sažetaka (str. 27-28). Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo.

- Berc, G., Blažeka Kokorić, S. i Opačić, A. (2020). Dostupnost socijalnih prava i usluga za obitelji u općinama u ruralnim područjima Hrvatske. *Revija za socijalnu politiku*, 27(2): 113-135.
- Bezinović, P. i Petak, A. (2001). Društvenost, roditeljstvo i prilagodba adolescenata na sjevernojadranskim otocima. *Sociologija i prostor*, 39(1-4): 211-237.
- Bourdieu, P. (2013) [1977]. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Božić, S. (2001). Posljednja avantura: umirovljeničke migracije, klima i „ugodnosti“, *Migracijske i etničke teme*, 17(4): 311-326.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Butler, T. i Hamnett, C. (2007). The Geography of Education: Introduction. *Urban Studies*, 44(7): 1161-1174.
- Buzov, I. (2013). Prikaz knjige. Cifrić I., Trako Poljak T. i Klasnić K. (ur.) „Hrvatski identitet u promjeni? Relacijski identiteti 2“. *Revija za sociologiju*, 43(3): 294-297.
- Državni zavod za statistiku – DZS (2011). Popis stanovništva 2011. URL: <https://web.dzs.hr/default.htm> (15.03.2020.)
- Faričić, J. i Magaš, D. (2004). Suvremeni socio-geografski problemi malih hrvatskih otoka – primjer otoka Žirja. *Geoadria*, 9(2): 125-158.
- Faričić, J., Graovac, V. i Čuka, A. (2010). Mali hrvatski otoci – radno-rezidencijalni prostor i/ili prostor odmora i rekreacije, *Geoadria*, 15(1): 145-185.
- Faričić, J., Mirošević, L. i Graovac Matassi, V. (2013). Utjecaj depopulacije na kulturnu baštinu hrvatskih otoka. *Migracijske i etničke teme*, 29(3): 405-431.
- Hodžić, A. (2006). *Selo kao izbor*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Ilišin, V. (2008). Skica za sociološki portret zagrebačkih studenata: uvod u istraživanje hrvatskih studenata danas. *Sociologija i prostor*, 46(3-4): 221-240.
- Jamieson, L. i Groves, L. (2008). *Drivers of Youth Out-Migration from Rural Scotland. Key Issues and Annotated Bibliography*. Centre for Research on Families and Relationships. University of Edinburgh: Scottish Government Social Research.
- Jokić, B. i Ristić Dedić, Z. (2014). *Postani student u Hrvatskoj*. Zagreb: Agencija za znanost i visoko obrazovanje.
- Jokić, B., Ristić Dedić, Z., Erceg, I., Košutić, I., Kuterovac Jagodić, G., Marušić, I., Matić Bojić, J., i Šabić, J. (2019). *Obrazovanje kao cilj, želja i nada*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Lajić, I. i Nejašmić, I. (1994). Metodološke osobitosti demografskog istraživanja hrvatskog otočja, *Društvena istraživanja*, 3(4-5): 381-396.
- Lajić, I. (2000). Demografska revitalizacija i zaštita kulturne baštine: primjer Županije primorsko-goranske, *Migracijske i etničke teme*, 16(3): 261-269.
- Lajić, I., Pogorelec, S. i Babić, D. (2001a). Migracijske dileme otočana: od cirkulacije prema migraciji ili ostanku?. *Migracijske i etničke teme*, 17(3): 175-194.
- Lajić, I., Podgorelec, S. i Babić, D. (2001b). *Otoci – ostati ili otići?: studija o dnevnoj*

- cirkulaciji sa šibenskih otoka*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti
Leburić, A., Simidžija, D. i Dragojević, T. (2014). *Posebnosti života na otocima*. Split: Redak.
- Mandrić, V. B. (2009). *Mladi – integrirani i(li) marginalizirani*. Zagreb: Glas Koncila.
- Marinković, V. (2018). Identifikacija prostorno-razvojnih trendova hrvatskih otoka analizom opremljenosti naselja centralnim funkcijama. *Sociologija i prostor*, 56(1): 3-34.
- Marinović Golubić, M. (2017). Doseljavanje na otok – suvremene migracije na otok Korčulu. *Migracijske i etničke teme*, 33(2): 115-141.
- Miletić, G.-M. (2011). *U potrazi za drugim prostorom*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Miletić, G.-M. (2013). Jednom nogom na otoku: sekundarno stanovanje na Zlari-
nu. *Migracijske i etničke teme*, 29(2): 225-249.
- Miletić, G.-M., Bara, M. i Marinović Golubić, M. (2018). Sekundarno stanovanje i transformacija naselja Okruga Gornjeg na otoku Čiovu. Pogled iz lokalne perspektive. *Sociologija i prostor*, 56(3): 227-249.
- Mrđen, S. i Marić, I. (2018). Demografski depresivna područja u Hrvatskoj: kakva treba biti populacijska politika?. U: Bukvić, R. (ur.), *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, br. 167 (str. 687-699). Novi Sad: Matica srpska.
- Nakićen, J. i Čuka, A. (2016). Demografski razvoj otoka Brača i sklonost otočana iseljavanju. *Migracijske i etničke teme*, 32(3): 319-351.
- Nejašmić, I. (2013). Demografsko starenje na hrvatskim otocima. *Migracijske i etničke teme*, 29(2): 141-168.
- Perlmutter, M. i Hall, E. (1992). *Adult Development and Aging*. New York, NY: John Wiley & sons, Inc.
- Podgorelec, S. i Klempić Bogadi, S. (2013). *Gradovi potopili škoje – promjene u malim otočnim zajednicama*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.
- Podgorelec, S. i Bara, M. (2014). Žensko iskustvo migracija i starenja – pogled s otoka. *Migracijske i etničke teme*, 30(3): 379-404.
- Smoljanović, M., Smoljanović, A. i Rudan, I., (2008). *Stanovništvo hrvatskih otoka 2001.: zdravstveno stanje, specifične bolesti i očekivano trajanje života stanovništva hrvatskih otoka*. Zagreb: Laser Plus.
- Svirčić Gotovac, A. (2006). Kvaliteta stanovanja u mreži naselja Hrvatske. *Sociologija i prostor*, 44(1): 105-126.
- Šuljok, A. (2006). Socijalno podrijetlo mladih znanstvenika i (samo)obnavljanje znanosti. *Sociologija i prostor*, 44(2-3): 289-308.
- Tonković, Ž. i Zlatar, J. (2014). Sustainable Development in Island Communities: The Case of Postira. *European Countryside*, 6(3): 254-269.
- Vizek Vidović, V., Maslić Seršić, D., Žanetić, Lj. i Parmač Kovačić, M. (2016). *Profesionalni razvoj u osnovnoj školi. Priručnik za učitelje i stručne suradnike*. Požega: Hrvatski zavod za zapošljavanje Područni ured Požega.

- Vlahov, A. i Gaćina, N. (2016). Hrvatski otoci i otočni proizvodi. *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*, 3-4/2016: 95-102.
- Zlatar Gamberožić, J. i Tonković, Ž. (2015). From Mass Tourism to Sustainable Tourism: A Comparative Case Study of the Island of Brač. *Socijalna ekologija*, 24(2-3): 85-102.
- Zlatar Gamberožić, J. i Svirčić Gotovac, A. (2021). Komparacija turističkih scenarija razvoja Povalja na otoku Braču 2009. i 2019. *Socijalna ekologija*, 30(1): 3-25.
- Župančić, M. (2000). Tranzicija i modernizacijske perspektive hrvatskog sela. *Sociologija sela*, 38(1-2): 11-78.
- Žutinić, Đ., Kovačić, D., Grgić, I. i Markovina, J. (2010). Percepcija kvalitete življenja i namjere o odlasku iz ruralnih sredina. *Društvena istraživanja*, 19(1-2): 137-159.

EDUCATIONAL EXPERIENCES AND ASPIRATIONS OF YOUNG PEOPLE ON THE ISLANDS – THE EXAMPLE OF THE ISLAND OF UGLJAN

Ana Papić

Abstract

Islands are geographically isolated areas characterized by an unfavorable demographic picture. Emigration of young people is largely caused by the need for education and because of demotivating environment, which all leads to the “extinction of the island”. This research wanted to determine how the educational aspirations and decisions regarding higher education were formed among the young people on the island of Ugljan. Qualitative approach was used and interviews were conducted with 21 young people (18-24 years old) who have decided or are planning to continue their education at the university level. The research showed that their educational aspirations are influenced by various aspects – the experience of the life on the island, former educational experiences, the environmental factors, the perception of education and the concept of the island itself. Although young people mostly state that the decision about education was their own, it is evident that educational aspirations and decisions have been shaped over a longer period of time and influenced by other factors as well. In addition, they also concluded that the island of Ugljan is not stimulating for young, educated people because of a poor quality of life.

Key words: young people, educational aspirations, educational experiences, islands, island of Ugljan

BILDUNGSERFAHRUNGEN UND -ERWARTUNGEN VON JUGENDLICHEN AUF DEN INSELN – FALLBEISPIEL INSEL UGLJAN

Ana Papić

Zusammenfassung

Die Inseln sind geografisch isolierte, durch ein ungünstiges demografisches Bild gekennzeichnete Gegenden. Meistens redet man vom Weggang der Jugendlichen zwecks Ausbildung und wegen der demotivierenden Umstände, was zum „Aussterben von Inseln“ führt. Mit dieser Untersuchung versuchten wir herauszufinden, wie die Jugendlichen auf der Insel Ugljan ihre Bildungserwartungen und Entscheidungen hinsichtlich der Hochschulbildung treffen. Es wurde qualitative Forschung, bzw. Interviews durchgeführt und die Stichprobe umfasste 21 Befragte (im Alter von 18 bis 24), die eine Hochschulbildung planen, oder schon geplant haben. Die Forschung hat gezeigt, dass die Bildungserwartungen durch verschiedene Umstände beeinflusst werden – durch das Leben auf der Insel, die bisherige Bildungserfahrung, die Umgebung, die Bildungsauffassung und das Konzept der Insel selbst. Obwohl Jugendliche meistens sagen, selbst die Entscheidungen über ihre Schulung getroffen zu haben, ist es ersichtlich, dass ihre Bildungserwartungen und Entscheidungen von anderen Faktoren beeinflusst worden sind. Sie schließen außerdem, dass die Insel Ugljan wegen schlechter Lebensbedingungen für junge, gebildete Personen nicht fördernd ist.

Schlüsselwörter: Jugendliche, Bildungserwartungen, Bildungserfahrungen, Inseln, Insel Ugljan